

DE TRANSITIE NAAR EEN VITALE SAMENLEVING IN 2040

Zorg, Welzijn en Sport

INHOUDSOPGAVE

1

WOORD VOORAF

3

'MIJN OPDRACHT AAN HET
MBO: VERGROOT HET
TRANSITIEPLEZIER!'

5

'DE TRANSITIE IS NIET MAAK-
BAAR, HET OVERKOMT ONS'

7

'HET MBO VERVULT EEN
SLEUTELROL IN DE TRANSITIE'

9

RONDJE LANGS DE VELDEN

11

RONDJE LANGS DE VELDEN

2

'NIETS IS MOOIER DAN ÉCHT
IETS VOOR MENSEN TE
BETEKENEN'

4

'MBO-STUDENTEN MAKEN
DEEL UIT VAN DE TRANSITIE'

6

'DE BEWEGING RICHTING
TRANSITIE IS IN VOLLE
GANG'

8

LIVING LAB 'MBO-STIJL'
IDEALE TRANSITIE IN HET
KLEIN

10

'ZORGTECHNOLOGIE
CREËERT AANWAS UIT
BÈTA-HOEK'

WOORD VOORAF

Samen op weg naar een vitale samenleving

In 2040 leven alle Nederlanders ten minste vijf jaar langer in goede gezondheid. Verder zijn de gezondheidsverschillen tussen de laagste en de hoogste sociaaleconomische groepen met 30% afgenomen én werkt maximaal één op de zes mensen in zorg en welzijn. De transitiedoelstellingen liegen er niet om. Als samenleving, de ZWS-sector in het bijzonder, moeten we keihard aan de bak.

Dat vraagt om andere manieren van (samen)werken, het leggen van verschillende verbanden en de inzet van nieuwe technologieën. Die verandering kan als pijnlijk worden ervaren. Het zal soms 'schuren' en botsen, maar dat samen 'vooruit struikelen' geeft ook plezier. Zeker als we met elkaar accepteren dat het eerst slechter gaat voordat het beter wordt. Vanuit die gedachte is de transitiedynamiek juist een kans op vooruitgang en groei, waarbij we samen het plezier van het uitproberen en experimenteren ervaren. En laat er op dit vlak steeds meer goeds en moois gebeuren. Zo nemen mbo-studenten praktische kennis, nieuwe tools en vooral zichzelf mee naar de werkvloer, sorteren mbo-opleidingen voor op de arbeidsmarkt van morgen en weten ZWS-professionals elkaar steeds beter en vaker te vinden. In de wijk, de regio en op landelijk niveau.

Het bewijs hiervoor werd eens te meer geleverd tijdens het ZWS-symposium van 28 maart jl. in het Amersfoortse leerhotel het Klooster, waar -net als vorig jaar- professionals uit het brede opleidingsveld zich lieten bijpraten over de laatste stand van transitiezaken. Misschien wel de belangrijkste conclusie: er is in één jaar tijd veel gebeurd. Waar in 2023 de onderlinge kennismaking met elkaar en het vitale samenlevings-thema het symposium-menu bepaalden, stond dit jaar in het teken van kennisdeling, met een belangrijke inbreng van mbo-studenten zélf.

Kennis delen we ook in dit speciale eventmagazine, via onder meer artikelen, interviews en quotes van mensen die tijdens het symposium hun zegje deden op het podium of een bijdrage leverden aan een van de middagsessies. Het heeft geresulteerd in een gevarieerde mix van praktijkvoorbeelden, persoonlijke indrukken en verwachte ontwikkelingen, met steeds een duidelijke link naar het mbo, volgens velen dé transitie-motor bij uitstek.

Veel leesplezier!

‘NIETS IS MOOIER DAN ÉCHT IETS VOOR MENSEN

Mbo-studenten Liam en Samuel over hun belangrijke rol in de transitie

Liam Hazel en Samuel Raatgever, mbo-studenten aan respectievelijk Scalda en de Landstede MBO, maken tijdens hun stage letterlijk deel uit van de transitie die zich voor hun ogen voltrekt. Hoe tof is dat?

“Na de havo heb ik bewust voor het mbo gekozen”, vertelt Liam. “Dat werd Scalda Hier doe ik veel praktijkervaring op en leg ik een brede basis voor hierna, waarschijnlijk het hbo. Ik ben een type dat nieuwe dingen wil leren. Altijd en overal. Daarom vind ik het zo fijn dat ik mag stagelopen. Lekker aan het werk, doen waar ik me goed bij voel, in een toffe organisatie met fijne collega’s.”

‘Eigenlijk ben ik een soort grote broer voor jong en oud’

Opvoeder voor jong en oud

In Liams geval is dat de Stichting Maatschappelijk Welzijn Oosterschelderegio (SMWO), in Goes. “Ik draai activiteiten voor kinderen die na school gratis komen sporten. Ook werk ik als jongerenwerker. Ik ga met collega’s de straat op, om hangjongeren op te zoeken, praatjes te maken. Eigenlijk ben ik een soort grote broer, een opvoeder, voor jong en oud. Ik spreek soms mensen van 25 of 30, ouder dan ik dus, die zich afvragen: ‘hoe komt het dat hij al hier staat? Dat wil ik ook!’ Ze zien me als een voorbeeld. Ik vertel niet wat ze moeten doen, maar dat er nog van alles mogelijk is, zoals het (opnieuw) starten met een studie.”

TE BETEKENEN'

Omgaan met mensen

Ook Samuel vertelt met aanstekelijk enthousiasme over wat hij hoort, ziet en leert tijdens zijn stage, bij InteraktContour, een woongroep voor mensen met niet aangeboren hersenletsel (NAH). “In mijn opleiding heb ik, naast alle belangrijke basisingen, ook geleerd hoe ik omga met mensen, reflecteer op ogenschijnlijk lastige situaties. Dat is superfijn én handig, merk ik. Veel cliënten zeggen eerst ‘nee’ als ze iets wordt gevraagd. Omdat ik weet hoe ik contact moet leggen, lukt het me om mensen gerust te stellen, zich veilig te laten voelen, zonder meteen medicatie te gebruiken. Of om ze toch in beweging te krijgen, uiteraard met hulp van mijn collega’s.”

‘In mijn opleiding leer ik reflecteren op lastige situaties’

Typisch mbo

Andersom leren zijn collega's ook van hém, vertelt Samuel. “Bij InteraktContour werken we onder meer met tilliften, plafondliften en een soort robot-ei dat op vaste momenten aangeeft of het tijd is om bijvoorbeeld koffie te drinken of medicijnen uit te delen.

Een persoonlijke hulp. Omdat ik alles weet over de nieuwste zorgtechnologieën, adviseer ik anderen soms hoe ze hulpmiddelen voor het aantrekken van steunkousen beter kunnen gebruiken of welke technieken er allemaal zijn om je rug te sparen. Handig, praktisch en waardevol.” Lachend: “Typisch mbo, zou je kunnen zeggen.”

Mooie toevoeging

Liam, ruim over de helft van zijn stage, heeft net als Samuel veel geleerd van het (samen)werken in de praktijk. “Als Scalda-student ben ik van het sporten, maar die welzijnscomponent, het als collega's samen optrekken, nieuwe normen en waarden opdoen en elkaar versterken, is echt een mooie toevoeging.

Verder vind ik het superleuk om met mensen uit allerlei culturen en verschillende achtergronden toe te werken naar een concreet doel. Als ik iets meeneem uit deze stage is het wel dat niets mooier is dan écht iets voor mensen te betekenen.”

‘MIJN OPDRACHT AAN HET MBO: VERGROOT HET

Derk Loorbach - Keynote-spreker

Volgens Derk Loorbach, keynote-spreker tijdens het ZWS-symposium, doet het ‘pijn’ om een transitie te genereren in een samenleving waar individualisme hoogtij viert, zorgzucht de maat slaat en behoud en economische groei hand in hand gaan. Of er desondanks hoop is? Plezier valt te beleven? We vroegen het de DRIFT-directeur en hoogleraar sociaaleconomische transitie aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam.

‘Het mbo-onderwijs kán de transitie zijn, doordat ze in en met de praktijk opleiden’

Tijdens je keynote-speech vertelde je meer over de transitie in de maatschappij en het onderwijs. Wat is je belangrijkste boodschap?

“Mijn belangrijkste boodschap is dat het mbo-onderwijs de transitie kán zijn, doordat ze in en met de praktijk opleiden. Dit betekent dat, in dit geval de ZWS-opleidingen in het mbo, kritisch moeten kijken naar hoe ze onderwijs geven en waar en waarom het niet goed gaat in relatie tot het werkveld. De transitie draait om meer dan kennis alleen, maar heeft ook te maken met hoe je betekenis en inhoud geeft aan zoets als ambitie of idealisme. Hier heeft het onderwijsregime het vaak lastig mee, omdat alles wordt gestuurd op kennis- en competentie-overdracht en een vooraf vastgelegde

ontwikkeling die mede door het werkveld is geprotocolleerd, gecodificeerd en gedefinieerd. Wil het mbo zélf de transitie-motor zijn, dan moeten ze een zelfstandiger transitie-agenda formuleren en dit vervolgens verbijzonderen voor ZWS als maatschappelijk domein.”

..... met daarin een transitiehoofdrol voor mbo-studenten?

“Er valt veel te zeggen over de volgende generaties die het ‘gaan doen’. Alleen moet je die verantwoordelijkheid niet bij de studenten zélf neerleggen. Natuurlijk zijn ze onbevungen. En ja, ze kijken vaak met een frissere blik dan mensen die al 40 jaar meedraaien in de sector. Maar uiteindelijk zijn het de docenten die de mindset, het

TRANSITIEPLEZIER!

begrippenkader en de tools meegeven, die kritisch leren analyseren, meekijken bij het experimenteren. Studenten naar buiten sturen met de boodschap 'succes met het maken van de transitie', gaat niet werken."

Transities verlopen niet zonder slag of stoot, maar doen pijn, zo liet je weten. Waarin zit hem die pijn voor het ZWS-domein?

"Transitiepijn is het meest merkbaar in het zorgdomein. Ons streven naar een gezonde samenleving leidt op termijn tot financiële pijn bij zorgprofessionals, omdat er minder zorg nodig is of we zaken anders gaan organiseren. Dit veroorzaakt identiteitspijn bij mensen die hun beroepstrots hebben, maar overbodig worden. Mensen in de zorg zijn tot op het bot gemotiveerd om altijd en voor iedereen te zorgen. De overgang naar samenredzaamheid en preventie, het grenzen stellen aan de behandelduur, kortom afscheid nemen van dat vertrouwde gevoel, zal veranderpijn geven."

Het goede nieuws is dat de transitie het ZWS-domein is ingezet. Welke ontwikkelingen moeten we volgens jou in de gaten houden?

"Dan denk ik meteen aan de coöperatieve, sociale beweging rond zorg en welzijn, mede ingezet door het landelijk netwerk 'Nederland Zorgt voor Elkaar'. In Kloosterburen bijvoorbeeld hebben professionele burgers lokaal de regie genomen door de ouderenzorg, gehandicaptenzorg en kinderopvang geclusterd aan te bieden. De financiering komt uit verschillende potjes, maar door de gezamenlijke aanpak én het werken met vrijwilligers zijn ze stukken goedkoper uit. Het geheim zit hem hier vooral in de beweging van hoe je het samen voor andere mensen makkelijker kunt maken.

'Ik hoop dat de verschuiving van zorg naar gezondheid doorzet'

Verder hoop ik dat de verschuiving van zorg naar gezondheid doorzet. Een kleine crisis zou hier helpen om die versnelling van alternatieve initiatieven te genereren. Hetzelfde geldt voor het welzijnsdomein, waar je ziet dat de institutionele aanpak langzaam plaatsmaakt voor de sociale innovatiebenadering."

Tot slot: heb je nog een 'transitieplezierige' uitsmijter voor iedereen die meeleest?

"Transitieplezier wordt vooral gevoeld door mensen die accepteren dat het eerst slechter gaat voordat het beter wordt. Vanuit die gedachte is de transitiedynamiek een kans op vooruitgang en groei, waarbij je de lol van het uitproberen en experimenteren ervaart. Die lol zit hem ook in het leren plezier te hebben in de beweging van het 'vooruit struikelen'. Stress wordt vaak veroorzaakt door onze focus op het op te leveren product. Stel je het proces centraal, waarbij we met elkaar leren door samen te proberen, dan beloon je mensen voor dat waar ze in basis goed in zijn. Mijn opdracht aan het mbo laat zich dan ook raden: vergroot het transitieplezier!"

'MBO-STUDENTEN MAKEN DEEL UIT VAN DE TRANSITIE'

Ronald Klomp - Directeur CIOS Zuidwest-Nederland

“Er zijn volop concrete signalen van de transitie in de ZWS-sector, ook in mijn werkveld ‘Sport en Bewegen’. De gemeente Goes, hier letterlijk om de hoek, heeft een tijdje terug stevige streefdoelen geformuleerd om via verschillende programma’s de gezondheid en welzijn van de inwoners positief te beïnvloeden. Waar dit soort initiatieven eerder werden aangevlogen vanuit sociaal werk, de GGD of een sportclub, werken scholen, welzijnsinstellingen en de uitvoeringsorganisatie Sport en Bewegen nauw samen in GOES United. Die naam zegt alles. In verbinding met elkaar proberen we samen de gemeentelijke ambities te realiseren. GOES United is voor ongeveer 100 mbo-studenten van het CIOS en de zorg- en welzijnsopleidingen van Scalda een ideale leeromgeving waar ze van alles mogen uitproberen.”

Dwarse denkers

“Mbo-studenten maken deel uit van de transitie. Behalve deelnemers, via hun stage, zijn ze ook aanjager van die zo noodzakelijke beweging naar een vitale samenleving in 2040. Omdat ze dingen durven en uitproberen, staan ze veel onbevangener tegenover een regime waarin anderen juist ‘gevangen’ zitten. Als soms dwarse, initiatiefrijke denkers nemen ze vanuit die totaal andere blik veel makkelijker hindernissen die wij vanuit het systeemdenken hebben opgeworpen. Hoe je het ook wendt of keert: het scheelt nogal of je student bent, of onderdeel uitmaakt van de ambtelijke molen.”

Voorzichtige verschuiving

“Binnen de mbo-opleidingen zélf is op kleine schaal ook sprake van een voorzichtige verschuiving. Op het CIOS hebben we bijvoorbeeld de niveau 3-opleiding Sport en Bewegingsleider, waar studenten tegen het einde van hun studie een bbl-traject kunnen volgen bij de opleiding tot Pedagogisch Werk. Zo halen ze hun niveau 4-diploma én verbreden ze hun horizon, waarmee ze hun kansen op de arbeidsmarkt aanzienlijk vergroten. Met mijn collega-directeuren kijk ik nu of we ook bij de zorg- en welzijnsopleidingen dit soort toekomstbestendige combinaties kunnen maken. Wat dat betreft ben ik wel gecharmeerd van het Z&W-project ‘Toekomstmakers. In

deze innovatie-hub kijken ze wat er in het werkveld gebeurt en hoe ze daar via onderwijsinnovaties optimaal op aan kunnen sluiten.”

Kennismakingsfase voorbij

“We zijn de kennismakingsfase voorbij. Het aantal concrete projecten op het snijvlak van zorg, welzijn en sport neemt toe, mede dankzij de inzet van de verschillende practoraten. In het streven naar die hopelijk gigantische impact die we moeten maken, helpt het zetten van concrete stappen op kleine schaal om zo te zien wat in de praktijk werkt. Zelf verwacht ik veel van de introductie van keuzedelen die studenten bij aanpalende onderwijssectoren kunnen volgen. En in het verlengde daarvan, van LLO-trajecten waar zorgprofessionals zich laten bijscholen op het gebied van preventie. Het allermooist vind ik de positieve, merkbare intentie om het samen te doen. Coöperatie en ontmoeting zijn de sleutels voor transitie succes. Door van elkaar te leren, kunnen we samen innoveren.”

'DE TRANSITIE IS NIET MAAKBAAR, MAAR OVERKOMT ONS'

Sabine Uitslag - Dagvoorzitter

“Vorig jaar was het symposium een soort startbijeenkomst waar betrokkenen uit het ZWS-domein kennismaakten met elkaar en elkaars ideeën, als voorbereiding op de transitie. Dit keer stond de urgentie van de transitie centraal. Waarbij keynote spreker Derk Loorbach duidelijk maakte dat we voor een transitie van onze héle samenleving staan. Die is grootser dan het onderwijs alleen en gaat om een andere manier van kijken naar de maatschappij.”

Frisse dynamiek

“In die transitie speelt het mbo een krachtige rol. Daarom vond ik het ook zo mooi om Liam en Samuel, de twee mbo-studenten in het gezelschap, enthousiast te horen vertellen over hoe zij tijdens hun stage onbevangen en onbevooroordeeld zelf met ideeën en nieuwe plannen komen, door ‘te doen’. Die frisse dynamiek, dat andere perspectief helpt om elkaars taal te spreken en de ander te verstaan. Zo ontstaat wederzijds vertrouwen, en dus onderlinge verbinding.”

'Samen werken aan vitaliteit en veerkracht'

Het ZWS-symposium was voor Jan Jacob van Dijk zijn laatste optreden als voorzitter van de bedrijfstakgroep ZWS. In een korte terugblik nam hij het publiek mee naar zijn voorzittersstart in de coronaperiode om te belanden bij het vitale samenlevingsthema en de rol van ‘zijn’ mbo. “Vitaliteit is meer dan alleen bewegen of het streven naar een gezond gewicht. Het is ook het hoofd leegmaken, je veerkrachtig voelen. Die veerkracht loopt butsen op in een samenleving waar iedereen te maken krijgt met tegenslag, maar vragen om hulp wordt gezien als teken van zwakte. In het mbo leiden we studenten daarom zo op dat ze anderen helpen vitaal en veerkrachtig te zijn. De transitie naar die vitale samenleving is ingezet en het mbo speelt daarin een belangrijke rol. Want zonder mbo'ers valt alles stil, juist in de ZWS-sector. Ik hoop dat we straks niet meer praten over ‘wat we als zorg, welzijn of sport kunnen doen’, maar over de stappen die we samen gaan zetten.”

Pijn delen, plezier vieren

“De transitie is niet maakbaar, maar overkomt ons. Grote vraag is hoe we ons ertoe verhouden. Dat het pijn gaat doen, staat vast. Toch moeten we die transitiepijn niet zomaar van tafel vegen, maar juist omarmen, omdat de pijn ons iets wil vertellen. We leren van het samen delen van pijn, niet weg te lopen voor mislukkingen. Net als dat we transitieplezier, want die is er ook, samen moeten vieren door het een podium te geven.”

Walnoot kraken

“Na afloop reed ik naar huis met een gevoel van ‘wow, dit was de dag van het mbo, de transitiemaker bij uitstek’. In die transitie heb je elkaar hard nodig, zeker in het ZWS-werkveld waar je eigenlijk al die mbo-, hbo- en wo-functies als een walnoot moet loskraken om de mensen te zien die het doen. Dat vergt een andere manier van kijken en denken, maar als ik afga op wat ik tijdens het symposium heb gehoord en gezien, zitten we op de goede weg.”

'DE BEWEGING RICHTING TRANSITIE IS IN VOLLE GANG'

René Immers en Marianne Gardien- beleidsadviseurs btg ZWS

'Liefst lopen we in een wijde boog om de als lastig ervaren transitiepijn heen'

Waar de 2023-editie van het ZWS-symposium 'De transitie naar een vitale samenleving in 2040' draaide om de kennismaking met elkaar én het transitiethema, stonden dit jaar kennisdeling en het presenteren van praktijkvoorbeelden centraal. René Immers en Marianne Gardien, beleidsadviseurs bij de MBO Raad voor de ZWS-bedrijfstakgroep, blikken terug én vooruit.

"Hoe ik terugblik op het symposium? Met een mengeling van trots en het besef dat de impact van het mbo op de transitie almaar groter wordt", vertelt René Immers. "Aanvankelijk zaten mensen met hun oren te klapperen als het woord transitie viel. Nu, niet eens veel later, snapt iedereen het belang en de betekenis ervan. Laatst zei een collega tegen me: 'René, je moet niet oud worden, en al helemaal niet krakkemikkig, anders heb je straks een probleem. Dat wij daar als bedrijfstakgroep, als sector, als ZWS-professionals, als mbo met onze

studenten iets aan willen, moeten én kunnen doen en dat hier nu al mooie stappen in worden gezet, is kippenvol. Echt het allermooiste dat er is."

Ook Marianne Gardien is blij met wat ze 28 maart jl. in de grote zaal van Het Leerklooster hoorde en voelde. "In mijn dagdagelijkse werk merk ik dat we stappen zetten, awareness creëren.

Dat zag ik ook terug tijdens het symposium. Vorig jaar kwamen er na de keynote van Ageeth Ouwehand nog wat kritische vragen van mensen die zich aangesproken voelden, wat helemaal niet erg is. Nu had ik meer het idee dat mensen weten wat er aan de hand is, de beweging waarin ze zitten ook écht voelen."

Olifanten en beren

Wat het gesprek automatisch brengt op de keynote van Derk Loorbach. De DRIFT-directeur en hoogleraar sociaaleconomische transitie aan de Erasmus Universiteit van Rotterdam hield zijn publiek een spiegel voor over hoe het systeemdenken met zijn protocollen, richtlijnen, wetten en regeltjes ook de ZWS-sector in zijn greep houdt. Marianne: “Door het verhaal van Derk vielen bepaalde kwartjes op hun plek en voelden mensen zich opnieuw uitgedaagd. Bij overlegtafels waar ik aanschuif, is het oude regime-denken een belemmering die zich als een olifant in de kamer of beer op de weg manifesteert, waardoor het denken of de creativiteit stopt. Daarom ben ik zo trots dat er naar ons als mbo wordt gekeken. We laten ons niet zo snel belemmeren en gaan gewoon dingen doen.”

Discomfort opzoeken

Dat ‘doen’ geldt uiteindelijk voor de hele sector, want ingrijpende veranderingen zijn nodig om de transitie naar een vitale samenleving in 2040 te maken.

Marianne: “Willen we dat over 16 jaar alle Nederlanders ten minste vijf jaar langer in goede gezondheid leven, de gezondheidsverschillen tussen de laagste en de hoogste sociaaleconomische groepen met 30% afnemen én maximaal één op de zes mensen in zorg en welzijn werkt, dan moeten we aan de bak. Die transitie doet pijn, zoals Derk aangaf, maar zorgt ook voor plezier.” René: “Mensen die nu overbelast zijn vanwege een gebrek aan collega’s of tools, raken niet geïnspireerd door een beeld van over 16 jaar, maar willen nu oplossingen die we wél in het licht van de transitie moeten bezien. Liefst lopen we in een wijde boog om als lastig ervaren veranderingen, de transitiepijn, heen. Maar het opzoeken van discomfort en daar de impact van zien kan juist leiden tot iets waar je plezier in hebt, puur omdat het werkt. Hopelijk blijft dit de komende jaren de rode draad in ons sectorverhaal. Niet blijven doen wat we al deden, maar energie stoppen in nieuwe manieren van denken en samenwerken, regionaal en landelijk. Als mbo moeten we ons de agendavorming durven toe-eigenen, omdat we zijn georganiseerd zoals we zijn georganiseerd.”

Kritische succesfactoren

En daarin speelt het opleiden van mbo-studenten voor de ZWS-sector een belangrijke rol. René: “Als mbo leiden wij startbekwame beroepsprofessionals op door ze adequaat eigentijds op te leiden, maar deze groep zélf moet ook vitaal blijven. Dat is een van onze belangrijkste haakjes. We moeten met zijn allen geen managementcircus of praatclub worden. Het is nodig studenten mee te nemen waar we als sector naartoe willen en waarom. Dat is de volgende stap in onze eigen transitie.”

Marianne besluit: “We kunnen alles opschrijven in kwalificatiedossiers en keuzedelen, maar als docenten de boodschap niet oppikken, omarmen en adopteren, gebeurt er niets. Zij zijn, samen met begeleiders op de werkvloer, de kritische succesfactor. Alleen daarom al is het zo fijn te constateren dat de behoefte aan kennisdeling en het samen opdoen van nieuwe inzichten om verder te komen sterker wordt. De beweging richting transitie is in volle gang. Dat heeft ook het symposium wel bewezen.”

‘HET MBO VERVULT EEN SLEUTELROL IN DE TRANSITIE’

Katinka van Garderen - directeur Summa College Zorg en Welzijn

‘Studenten nemen technologie letterlijk mee naar de werkvloer’

Waar de drie werkvelden nog niet zover zijn, benutten de opleidingen Zorg, Welzijn en Sport van Summa College bewust elkaars kracht én die van de regio om studenten en bestaand personeel in de ZWS-sector te begeleiden naar een arbeidsmarkt in transitie. Katinka van Garderen, directeur van Summa Zorg en Welzijn, vertelt meer over de hoe, wat en waarom.

Van een onderwijsinstelling waar ‘verbinding, bevoegenheid, lef, positivisme en 100% gedrevenheid voorop staan’, mag je bijna verwachten dat het hard werkt aan een interne transitie. Katinka van Garderen lacht bij het horen van de stelling en knikt dan bevestigend. “Als opleidingen Sport, Zorg en Welzijn proberen we optimaal voor te sorteren op de arbeidsmarkt van morgen. Studenten van de opleiding tot onderwijsassistent kunnen bijvoorbeeld een

keuzedeel over voeding en leefstijl kiezen, terwijl verpleegkundigen-in opleiding zich kunnen verdiepen in ‘fitness bij oncologie’. Maar we gaan ook over onze schoolgrenzen heen. Zo hebben we studenten van de fashion-opleiding gevraagd om op basis van een doelgroep-analyse specifieke kleding voor een zorgrobot te ontwerpen.”

Sleutelrol mbo

Dit al doende leren wat werkt en over grenzen heen kijken, past bij het mbo, vindt de uit het hbo afkomstige Katinka. “Maatschappelijke uitdagingen vlieg je niet monodisciplinair aan. Maak je het te groot, dan kom je ook nergens. Ik geloof sterk in een regionale aanpak, liefst onder aanvoering van een practoraat als verbindende schakel en een sleutelrol voor het mbo.

Dat het werkt, bewijst de invoering van nieuwe zorgtechnologieën in onze Brainport-regio waar onze studenten een dubbelrol vervullen. Als toekomstige gebruikers zijn ze ideale proefpersonen om nieuwe technologie of ontwikkelingen te testen, als voorspeller voor succes. Tegelijkertijd zijn ze ambassadeurs van technologische innovatie. Summa Zorg en Welzijn heeft daarom bewust geïnvesteerd in zorgtechnologie. Studenten nemen tijdens hun eindejaarstage technologie letterlijk mee naar de werkvloer. Daar proberen ze het uit, zodat vaste medewerkers de voordelen zien om er vervolgens eventueel zelf mee te gaan werken.”

Lijntjes met buiten

Dat is niet helemaal zonder reden, beaamt Katinka, die sowieso het ‘leggen van lijntjes met buiten’ noodzakelijk acht, óók om nieuwe aanwas voor de krappe ZWS-sector te genereren.

“Elk voorjaar bieden we voor mensen die graag willen ondersteunen in de zorg de tweedaagse training ‘Extra Handen in de Zorg’ aan, mede om de zomerpiek op te vangen. Sommigen vinden het zo leuk dat ze besluiten om certificeerbare eenheden te halen of om de hele opleiding te doen. Iets dat ik, gezien de toenemende belasting van mantelzorgers, alleen maar kan toejuichen. Ook zijn we gestart met ‘Spouses’, een taaltraject in combinatie met een certificeerbare eenheid tot pedagogisch medewerker kinderopvang, speciaal voor partners van buitenlandse kenniswerkers in de regio. Zij zijn vaak goed opgeleid, maar komen hier niet meteen aan een baan. De kinderopvangbranche kampt met enorme tekorten, dus met ons initiatief creëren we een win-win situatie.”

Oogdruppel-regime

Brengt Katinka terug bij ontwikkelingen in het ZWS-domein waar de transitie nog lang niet altijd zonder weerstand verloopt, zo schetst ze aan de hand van een typisch voorbeeld. “Alle thuiszorgorganisaties in de regio Eindhoven hebben een tijdje terug samen besloten om het oogdruppel-regime te veranderen. In plaats van dat medewerkers twee keer per dag langskomen om ogen te druppelen, krijgen cliënten een druppelbril en instructies hoe ze de bril moeten gebruiken. Al snel pakte de krant uit met een groot artikel over de toenemende verschraving van de thuiszorg en hoe belachelijk het wel niet was dat cliënten zelf hun ogen moesten druppelen. Terwijl het hier gaat om een afweging tussen individueel en collectief belang en het daarin keuzes durven maken. Ik vond het juist fantastisch dat bestuurders het aandurfdn om allemaal, eensgezind te zeggen: zo gaan we het doen en we doen het allemaal tegelijk.”

LIVING LAB 'MBO-STIJL' IDEALE TRANSITIE IN HET KLEIN

Ineke Tyndall, Jeroen Cornet en Gitte Kloek

In het door ZonMW en Sportinnovator gefinancierde Living Lab 'vitale ontmoetingsplaats in beweging' organiseren mbo-studenten van drie verschillende opleidingen beweegactiviteiten voor jongeren in de Apeldoornse wijk Matendreef. De 'transitie in het klein' is dé plek waar ze leren, successen vieren en fouten maken. Lector Gitte Kloek, practor Ineke Tyndall en lab-regisseur Jeroen Cornet kijken nieuwsgierig mee.

Het aantal practoraten in het ZWS-métier is, in lijn met de sectorale transitie, bezig aan een gestage opmars. Practoren leggen de verbinding tussen onderzoek en praktijk, werken met in plaats van voor studenten en zijn regionaal goed zichtbaar, dus onlogisch is het niet, vertelt Ineke Tyndall, practor en kwartiermaker voor het practoraat Positieve Gezondheid bij Aventus. "Vanuit ons practoraat kijken we hoe we thema's als de zelfregie, welzijn, gezondheid en leefstijl beter tussen de oren van onze studenten, de toekomstige professionals, te krijgen. De kunst is om ze daarvoor de benodigde, vaak nieuwe tools te geven. Dat is een zoektocht, vanuit verschillende dimensies."

Mbo 'ers als rolmodel

In die zoektocht wordt samenwerking met lectoren gezocht én gevonden, beaamt Gitte Kloek, lector Gezondheidsbevordering in de Zorg bij het lectoraat Smart Health van hogeschool Saxion en als zodanig samenwerkingspartner van practor Ineke. "Het streven naar een vitale samenleving vraagt om krachtenbundeling, zodat we van elkaar kunnen leren. In Living Labs van het lectoraat bijvoorbeeld doen mbo- en hbo-studenten samen onderzoek naar verschillende vraagstukken. Afhankelijk van de opdracht en de doelgroep werken er soms nadrukkelijk alleen mbo-studenten in een Living Lab. Als rolmodel voor jongeren die er komen. Of om te werken aan de oplossing van een praktisch probleem."

Voeten in de klei

En laat er sinds oktober 2023 zo'n 'Living Lab mbo-stijl' zijn, de 'vitale ontmoetingsplaats in beweging' in de Apeldoornse wijk Matendreef.

"Mbo-studenten van de opleidingen Social Work, Sport & Bewegen en Pedagogisch Medewerker organiseren hier samen verschillende activiteiten om jongeren tussen de 12 en 18 in beweging te krijgen", zegt Jeroen Cornet, docent-onderzoeker bij Aventus en Lab-regisseur. "Ze leren samen, vieren successen, maken fouten. Eigenlijk is het de transitie in het klein, maar dan midden in de wijk, met de voeten in de klei."

Sociale onveiligheid

Die praktische, laagdrempelige aanpak werpt zijn vruchten af. Jeroen: "Door gesprekken met jongeren weten we nu dat er relatief weinig wordt georganiseerd voor meiden. Ook voelen meiden zich soms onveilig in hun buurt. Iets dat we van tevoren zelf niet hadden bedacht. Laatst ben ik uitgenodigd voor een raadsvergadering om samen met een van de studenten meer over het Living Lab te vertellen. De meeste gemeenteraadsleden herkenden het verhaal over de door de meiden ervaren sociale onveiligheid niet, net als veel wijkbewoners zelf trouwens. Een meer dan prettige bijvangst dus."

Gitte Kloek

Jeroen Cornet

Begin bij de doelgroep

Ineke, die meekijkt vanaf de zijlijn, is blij met wat ze ziet. “Practoren zoeken onderzoeksvormen die bij het mbo passen. Doelgericht en op maat gemaakt voor een specifieke wijk of locatie. Ze gaan vaak meteen met hun doelgroep in gesprek, om vervolgens te experimenteren. Door deelname aan een Living Lab, zoals in Apeldoorn, bouwen studenten aan hun veerkracht, leren ze zichzelf redden in onverwachte situaties. Door het samen ervaringen opdoen laten we ze nadenken over wat goed is voor de ander, volgens het credo: begin bij de doelgroep en vraag wat zij belangrijk vinden.”

Onderzoeknieuwsgierigheid

Voor studenten zélf kan het belangrijk zijn om een stukje ‘onderzoeknieuwsgierigheid’ mee te pikken, legt Gitte uit. “Namens Saxion ben ik ook verbonden aan het VMBO Sportlab, een consortium met verschillende praktijk-, onderwijs- en kennisinstellingen, waaronder Landstede vanuit het mbo. Hier gebruiken we de SIM-methode -

eigenlijk ontwikkeld voor hbo-studenten - om meer te weten te komen over de doelgroep. Interessant om te zien is wat er gebeurt als je een stukje ‘SIM-theorie’ toevoegt aan de meer praktische mbo-insteek, als een soort transitie in het onderzoek. Wat we sowieso weten is dat het trainen van studenten daarin heel belangrijk is, om te voorkomen dat ze gaan zwemmen.”

Cupcakes

Jeroen lacht als hij zegt dat hij zelf ook wel wat training kan gebruiken. “Bij het zoeken naar nieuwe ideeën grijp ik vaak automatisch terug op bestaande systemen. Laatst hadden de studenten bedacht om cupcakes te versieren en zo nieuwe jongeren te ontmoeten. Ik schoot in mijn onderzoekersmodus dat het ‘geen verantwoorde, gezonde activiteit was’ en dus niet kon doorgaan. Regels zijn regels. De studenten wisten me te overtuigen dat het wél een goed plan was. Gelukkig maar, want het werd een groot succes.” Ineke besluit: “We denken nog vaak vanuit onszelf en wat goed is voor de student. De kunst is om hiervan te leren, zodat we ons proctoraat nog meer vorm en inhoud kunnen geven.”

RONDJE LANGS DE VELDEN

‘Studenten belangrijke aanjagers van transitie’

‘We benaderen de integratie van zorg, welzijn en sport vanuit de gedachte dat we van ziekte naar gezondheid moeten, waarbij professionals een preventieve rol spelen. Dit betekent dat we in het mbo met al zijn verschillende sectoren en opleidingen over die compartimenten heen moeten gaan samenwerken. Als taskforce kijken we hoe dat moet en kan, bijvoorbeeld door aan te haken op kleinschalige, herkenbare initiatieven in de regio en de schijnwerper op mooie praktijkvoorbeelden te zetten. Uiteindelijk moeten onderwijs en werkveld kijken wat er echt moet veranderen om samen nieuwe stappen te zetten. Studenten spelen hierin als aanjagers van de transitie een belangrijke rol, omdat ze dingen uitproberen, anders kijken en denken.’

Ingrid Van Steenhoven, directeur Gezondheid, Welzijn & Sport College en Optiek College Zadkine en lid Taskforce btg ZWS

‘Mbo’ers hard nodig in streven naar vitale samenleving’

‘Een paar jaar terug zijn we als Firda aangehaakt bij de ZWS-transitie in de wijk, gewoon door te beginnen. Voor onze studenten is het een ideale kans om te experimenteren, zich te laten zien door op te trekken met zorgprofessionals en sociaal werkers die het transitieplezier bij wijze van spreken in hun DNA hebben zitten. Ze zijn super positief en staan achter het idee dat mbo’ers hard nodig zijn in het streven naar de vitale samenleving. Dat geeft vertrouwen en biedt ruimte om samen stappen te zetten. Het sociaal domein werkt nog te weinig met mbo’ers, maar sinds we zichtbaarder zijn, worden behalve hbo- en wo-vacatures ook mbo-vacatures uitgezet. Zo zie je maar: onbekend maakt onbemind.’

Linda Dekker, teamleider Sociaal Werk, Firda

'ZORGTECHNOLOGIE CREËERT AANWAS UIT BÈTA-HOEK'

Jacco Beers - Opleidingsmanager Maatschappelijke Zorg
ROC van Amsterdam

“Door de combinatie van zorg en welzijn zitten we als maatschappelijke zorg in het oog van de orkaan die transitie heet. Van medewerkers wordt verwacht dat ze activiteiten organiseren, nu de focus van curatief naar preventief verschuift. Verder is ons vakgebied, dus ons beroep, vaak lastig te duiden. Sommige studenten die hier binnenkomen denken ‘iets met jongeren’ te gaan doen, terwijl ze vooral met ouderen werken. Het is een van mijn taken om iets aan die beeldvorming te doen, om ook deze studenten te interesseren voor onze opleiding en te behouden voor het vak.”

Nieuwe aanwas

“Het gaat best hard met de transitie in het ZWS-domein, al zijn we nog maar net begonnen. De inzet van zorgtechnologie, vooral te gebruiken als middel, is daarvan een mooi voorbeeld. Bij zorgmedewerkers leeft de angst dat hun werk wordt overgenomen door robots. Dat klopt, maar dan alleen de vervelende taken, zodat meer tijd overblijft om dat te doen waar ze goed in zijn of leuk vinden. Groot voordeel van de inzet van zorgtechnologie,

vind ik, is dat opleidingen zoals de onze ook interessant worden voor bèta’s met hun eigen ideeën en andere talenten. Het is niet zo dat studenten per se veel met ICT moeten hebben, als een soort whizzkids de hele dag aan het programmeren zijn. Die ICT-link zorgt wél voor potentieel nieuwe aanwas, heel soms voor vertwijfeling bij de typische alfastudenten, maar ook dat is een onderdeel van de transitie.”

Zorg-loos verleden

“In die transitie speelt het mbo, onbewust een rol, door onze studenten. Met hun frisse blik en zorg-loze verleden, bewegen ze zich haast ‘naturel’ op de werkvloer. Voor hen is het gebruik van een eetrobot vanzelfsprekend, omdat ze niet anders gewend zijn. Veel werkgevers zien in mbo-stagiaires de perfecte aanjagers van nieuwe ontwikkelingen. Omdat ze er zelf geen tijd voor hebben of vastzitten in oude patronen. Mbo-studenten worden vaak onderschat, terwijl ze meer kunnen dan we denken. Ze spreken een andere taal dan hbo 'ers en wo 'ers, waardoor ze soms verrassend veel impact hebben op cliënten en collega's.”

Stukjes blauwe lucht

“In de beweging naar een vitale samenleving lopen we aan tegen een systeem dat hier absoluut niet op is ingericht. Spoedeisende hulpposten worden overspoeld met aanvragen van eenzame ouderen. Sociaal werkers zijn massaal wegbezuinigd, maar harder nodig dan ooit. Zorgverzekeraars houden angstvallig vast aan hun op winst gebaseerde verdienmodellen. En dat allemaal met de zekerheid dat we straks te kampen hebben met een chronisch tekort aan personeel. Het lijkt alsof niemand luistert, terwijl het moet knallen van hier tot Tokio. We staan voor een lastige puzzel, met heel veel stukjes blauwe lucht. De kunst is om samen de randjes van die puzzel te zoeken, letterlijk de randvoorwaarden te creëren. Daarbij wordt uitdrukkelijk gekeken naar wat mbo-opleidingen, in relatie tot dat operationele proces, doen en kunnen doen, via onze contract-activiteiten, certificaten en derde leerweg. Ik verwacht niet dat het zorgsysteem snel zal veranderen, maar van onderaf, vanuit die basis, kan het mbo heel veel betekenen.”

RONDJE LANGS DE VELDEN

Méér samen doen om zitcrisis te tackelen'

“Zitten is het nieuwe roken. De nadelige gevolgen voor onze persoonlijke vitaliteit en de samenleving laten zich raden. In ons streven om de boodschap van ‘minder zitten, meer bewegen’ prominenter naar de praktijk te brengen, krijgen we onder meer hulp van twee practoren. Zij ontwikkelen praktische handvatten om alle mbo-studenten meer te laten bewegen tijdens hun opleiding. Ook kijken zij hoe mbo-studenten kunnen worden voorbereid op een leven lang bewegend werken, onder meer in ZWS-sectoren, zoals de kinderopvang. In dat toekomstige werk kunnen ze ook meer bewegen op het werk toevoegen, bijvoorbeeld voor jonge kinderen. Flexibeler opleiden, het als professionals vaker bij elkaar in de keuken kijken, geeft hopelijk een boost aan het besef dat we écht meer samen moeten doen om de zitcrisis te tackelen.”

Erik Lenselink, directeur Bewegalliantie

‘ONDERWIJSSECTOR EN WERKVELD MOETEN HET SÁMEN DOEN’

Harrie Bemelmans - directeur Zorg en Welzijn Nova College

Volgens Harrie Bemelmans, directeur Zorg en Welzijn op het Nova College en portefeuillehouder cluster Welzijn binnen de btg-kerngroep, ligt een belangrijke ‘transitiesleutel’ in het flexibel, samen opleiden met het werkveld. En laten nu juist daar hele mooie dingen gebeuren.

“Heel belangrijk bij de transitie in het ZWS-domein is dat we het, met het oog op de almaar krappere arbeidsmarkt, als onderwijssector en werkveld samen doen. Maar dan ook écht. Geen woorden, maar daden. Want het perspectief van ‘we leiden mensen op en kunnen weer 10 jaar vooruit’, bestaat niet meer. De maatschappij verandert waar we bij staan, en daarmee ook de kennis. Op veel mbo-scholen wordt al druk geëxperimenteerd in het wendbaar maken van studenten, zodat ze, eenmaal aan de slag, maatwerk leveren en leren anticiperen op chaos in vaak vastgeroeste systemen.”

Gezonde arbeidskrachten

“Het mooie is: dat experimenteren lukt al best wel aardig. Als Nova College hebben we met verschillende

kinderopvangorganisaties in de regio de opleiding ‘Medewerker kind en bewegen’ ontwikkeld. Hiermee spelen we in op hun specifieke wens om meer aan beweging te doen. En op die van ouders die het beste willen voor hun kinderen. Nog een succesvol initiatief is dat met de Zonnehuisgroep in Amstelveen waar we een gezamenlijk ontworpen flexibele in-huis-opleiding aanbieden en onze docenten op locatie lesgeven. Sommige studenten volgen de complete opleiding, anderen halen specifieke certificaten. Zo bewegen we mee met wat iemand nu nodig heeft om te leren en wat iemand aankan. Verder hebben we Nova Fit geïntroduceerd, als onderdeel van het vak burgerschap, waar studenten via verschillende workshops zicht krijgen op (het belang van) hun eigen gezondheid. Uiteindelijk leiden we gezonde arbeidskrachten op die zich ervan bewust zijn dat een goede gezondheid niet iets vanzelfsprekends is.”

Menselijke kant

“Als ik afga op signalen in de ZWS-sector, dan denk ik dat technologie een steeds belangrijkere rol gaat spelen in de transitie om het arbeidstekort op te vangen en zorg betaalbaar te houden. Jongeren van nu hebben technologie meer en beter tussen de oren zitten dan wij, dus dat is een positieve bijkomstigheid. Verder verwacht ik veel van meerdere vormen van opleiden op de werkvloer, in het kader van LLO, maar ook als voorwaarde om bij- en omscholers te enthousiasmeren voor het vak. Maar bovenal blijft de menselijke kant belangrijk. Studenten die zich bij ons aanmelden, willen voor kinderen zorgen, met volwassenen werken. Wat er ook gebeurt, waar we ook naartoe gaan: het goede willen doen voor een ander via intermenselijk contact; dat blijft het hart van de opleiding en van ons werk.”

COLOFON

Dank aan de geïnterviewden die alle tijd namen om hun verhaal te vertellen.
Samen met hen is dit magazine tot stand gekomen:

Liam Hazel
Samuel Raatgever
Jacco Beers
Ronald Klomp
Katinka van Garderen
Derk Loorbach
Gitte Kloek
Jeroen Cornet
Ineke Tyndall
Sabine Uitslag
Jan Jacob van Dijk
Ingrid Van Steenhoven
Linda Dekker
Erik Lenselink
Marianne Gardien
René Immers

(Eind)redactie en vormgeving

Afdeling In- en Externe Communicatie MBO Raad

Fotografie

Momenttom

Dit is een publicatie van bedrijfstakgroep Zorg, Welzijn en Sport
Editie - juni 2024

MBO Raad
Houttuinlaan 6
Postbus 2051
3440 DB Woerden
T: 0348 - 75 35 00

www.mboraad.nl/sectoren/zorg-welzijn-en-sport
secretariaatbtgzws@mboraad.nl

